

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΤΣΙΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΝ

1924

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου « Ἀγροτικῆς Ἠχοῦς »

— 9. Οἰκονόμου 9. —

ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Υ.Δ. της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΝ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

1924

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου « Ἀγροτικῆς Ἠχοῦς »

— 9, Οἰκονόμου 9. —

ΑΘΗΝΑΙ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Προβαίνοντες εἰς τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ παρόντος νομίζομεν ὅτι παρέχομεν ὑπηρεσίαν εἰς τοὺς συναδέλφους μας. ὦν τινες διὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον λόγον δὲν παρηκολούθησαν τὰ μαθήματα ταῦτα ἢ ἐλλειπεῖς ἔλαβον σημειώσεις.

Ἡ χρησιμότης τοῦ δημοσιεύματος τούτου θὰ περιορισθῇ μόνον διὰ τοῦς Φοιτητὰς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, δεδομένου ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ἐπιστημονικοῦ ἔργου, ἀλλ' ἀπλῶν σημειώσεων κρατηθεισῶν κατὰ τὰς διαφόρους παραδόσεις τοῦ καθηγητοῦ κ. Θ. Βορέα καὶ αἵτινες θὰ συντελέσουν εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν Φοιτητῶν ἐκ τοῦ κοπιώδους ἔργου τῆς ἀντιγραφῆς.

Ἐλπίζομεν ὅτι τὸ παρὸν δημοσίευμα θὰ τύχῃ εὐμενοῦς κρίσεως παρὰ τῶν κ. κ. συναδέλφων μας.

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

**Ἐξετυπώθη δαπάναις τοῦ Συλλόγου
Φοιτητῶν Φιλοσοφικῆς Σχολῆς
Προεδρεύοντος ΤΑΣΟΥ Α. ΑΔΑΜΑΚΟΥ
1923—1924**

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΝ

"Εννοια

Εισαγωγή εις την Φιλοσοφίαν είναι ή επιστήμη ή όποία αναλαμβάνει να εισαγάγη τούς ακροατάς εις τὰ διδάγματα τής φιλοσοφίας.

"Εργον

Κύριον ἔργον είναι να εξετάση ποία ή υπόθεσις τής φιλοσοφίας, ποία ή σχέσις της προς τὰς ἄλλας ἐπιστήμας, τίς ή ἔξ αὐτῆς ὠφέλεια, τίνες αἱ ἐπὶ μέρους φιλοσοφικαὶ ἐπιστήμαι, ποία ή μέθοδος καὶ ή σπουδή ἐκάστης. Ἐπίσης ἐξετάζει τὰ σπουδαιότερα προβλήματα τής φιλοσοφίας, τὰς διαφορούς σχολὰς καὶ τούς ἐπιφανεστάτους ἀντιπροσώπους αὐτῶν, καὶ τούς ἀπαραιτήτους πρὸς κατανόησιν τής φιλοσοφίας ὄρους.

"Ορια

Ἐπάρχει ὁμως διαφωνία ὡς πρὸς τὸν τρόπον τής ἐξετάσεως τῶν φιλοσοφικῶν προβλημάτων, ἐκ τής ὁποίας ἐγεννήθησαν δύο σχολαί. Ἡ πρώτη διδάσκει ὅτι σκοπὸς τής Εἰσαγωγῆς εις τὴν Φι-

λοσοφίαν εἶναι νὰ ἐξετάζη κατὰ βάθος τὰ φιλοσοφικὰ προβλήματα.

Ἐπαδοὶ τῆς σχολῆς ταύτης εἶναι ὁ Fichte, ὁ ὁποῖος μόνον τὰς ἰδίας πεποιθήσεις ἐκθέτει ὁ Herbart ὅστις τὸ ἴδιον σύστημα μόνον διατυπώνει, ἀναφέρει δὲ τοὺς ἄλλους φιλοσόφους μόνον ὅταν πρόκειται ν' ἀντικρούσῃ τὰς γνώμας τῶν. Ἐπειτα ὅμως οὐδεὶς ἠκολούθησε τὸ σύστημα τούτων. Πρὸς αὐτοὺς προσεγγίζει περισσότερο ἐκ τῶν νεοτάτων ὁ Paulsen ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν τοὺς ἀκολουθεῖ κατὰ πάντα, ἀλλὰ μόνον ἐν μέρει.

Ἐπίσης τῆς πρώτης σχολῆς ἑπαδὸς εἶναι καὶ ὁ William James, ψυχολόγος Ἀμερικανός, ὁ ὁποῖος πραγματεύεται μόνον περὶ τινῶν κεφαλαίων τῆς φιλοσοφίας.

Ἡ δευτέρα σχολὴ διδάσκει ὅτι ἔργον τῆς Εἰσαγωγῆς εἰς τὴν φιλοσοφίαν εἶναι νὰ δώσῃ ἐπιπέτῃ τοῦ συνόλου τῆς φιλοσοφίας, νὰ ἐξετάσῃ δηλ. τὰ διάφορα φιλοσοφικὰ προβλήματα, σχολὰς καὶ ἑπαδοὺς αὐτῶν. Οἱ κυριώτεροι ἀντιπρόσωποι τῆς σχολῆς ταύτης εἶναι ὁ Külpe καθηγητῆς ἐν Μονάχῳ τῆς Πειραματικῆς ψυχολογίας, ὁ ὁποῖος ἐξέδωκε σύγγραμμα περὶ φιλοσοφικῶν αἱρέσεων καὶ τῶν ἑπαδῶν αὐτῶν, ἐκδοθὲν τελευταῖον τῷ 1919. Ἄλλος ἑπαδὸς ὁ Ροδόλφος Eisler, ὁ ὁποῖος ἔγραψεν Εἰσαναγωγὴν εἰς τὴν φιλοσοφίαν ἐκδοθεῖσαν τῷ 1901, ὁ Jerusalem καὶ ὁ Wundt τοῦ ὁποίου ἡ Εἰσαγωγή εἰς τὴν Φιλοσοφίαν ἐξεδόθη ὡς πρῶτον τῷ 1903 καὶ ἡ ὁποία ἀριθμεῖ

τὴν πέμπτην ἔκδοσιν.

Ἄλλος ὁπαδὸς εἶναι ὁ Fullerton ὁ ὁποῖος ἔγραψεν Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Φιλοσοφίαν Ἀγγλιστί.

Ἡ Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Φιλοσοφίαν ταυτίζεται πρὸς τὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν τῆς Φιλοσοφίας. Τὸν ὄρον «Ἐγκυκλοπαιδεία» μετεχειρίσθη πρῶτος ὁ Κοϊντιλιανὸς καὶ σημαίνει τὴν ἐγκύκλιον παιδείαν (Ἐγκύκλιον παιδείαν λέγοντες οἱ Ἕλληνες ἐνόουν τὸν κύκλον τῶν μαθημάτων, τὰ ὅποια ἔπρεπε ὅλοι οἱ νέοι νὰ μάθωσι.

Ἀπὸ τοῦ 18ου αἰῶνος ὁ ὄρος κατέστη γνωστὸς διὰ τῶν Ἐγκυκλοπαιδικῶν τῆς Γαλλίας, ὡς τοῦ Βολταίρου, Diderot, D' Alembert καὶ ἄλλων, οἱ ὅποιοι μάλιστα ἔγραψαν καὶ τὴν μεγάλην «ἐγκυκλοπαιδείαν». Ἐπειτα ἡ σημασία τοῦ ὄρου περιορίσθη καὶ κατήντησε νὰ σημαίνῃ Εἰσαγωγὴν εἰς τὰς διαφόρους ἐπιστήμας.

Ὠφέλεια τῆς Εἰσαγωγῆς

Ἡ ἐκ τῆς μελέτης τοῦ μαθήματος τῆς Εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Φιλοσοφίαν ὠφέλεια εἶναι καταφανής, διότι μᾶς παρέχει εἰκόνα τῆς ὅλης φιλοσοφίας καὶ μᾶς προπαρασκευάζει εἰς τὴν προμελέτην καὶ κατανόησιν τῶν φιλοσοφικῶν προβλημάτων.

Ἱστορία τῆς Εἰσαγωγῆς

Πρῶτοι οἱ Ἕλληνες, οἱ ὅποιοι εἶνε δημιουργοὶ καὶ πάσης ἐπιστήμης, ἐδημιούργησαν καὶ τὴν Εἰ-

σαγωγὴν εἰς τὴν Φιλοσοφίαν. Ὁ Ἀλβῖνος περὶ τὸν 3ον π. χ. αἰῶνα ἔγραψεν Εἰσαγωγὴν εἰς τοὺς διαλόγους τοῦ Πλάτωνος καὶ κυρίως ἀπὸ τοὺς Ἀλεξανδρινούς χρόνους ἀρχίζει.

Ὁ Ολυμπιόδωρος τὴν 6ην ἑκατονταετηρίδα ἔγραψε «Προλεγόμενα εἰς τὴν τοῦ Πλάτωνος φιλοσοφίαν.»

Ὁ Ἀνδρόνικος ὁ Ρόδιος ὁ ὁποῖος πρῶτος κατὰ διαταγὴν τοῦ Σύλλα ἐπεθεώρησε καὶ ἐδημοσίευσε τὰ μέχρι τότε κεκρυμμένα συγγράματα τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Θεοφράστου ἔγραψε καὶ εἰσαγωγὴν εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ἀριστοτέλους. Διογένης ὁ Λαέρτιος ἔγραψεν «Ἱστορίαν τῆς Φιλοσοφίας». Ὁ Ἀμμώνιος μαθητὴς τοῦ Προκλου ἔγραψεν εὐρυτέραν Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Φιλοσοφίαν, καὶ ὁ Φιλόπρονος ἐπίσης, δι' αὐτῶν δὲ μετεδόθη εἰς τοὺς Σύρους καὶ τοὺς Ἀραβας.

Ὁ Ἀβικέννας (Avicenna) καὶ ὁ Alfarabi μετέφρασαν εἰς τὴν Ἀραβικὴν τὰ συγγράματα τοῦ Ἀριστοτέλους.

Εἰς τὴν Δύσιν περὶ τὸν 12ον αἰῶνα ἀνεκρίνεται ἡ Εἰσαγωγή εἰς τὴν Φιλοσοφίαν. Ὁ Gundisarius μετέφρασεν ἐκ τοῦ Ἀραβικοῦ τὰ συγγράματα τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἔγραψε ὑπομνήματα. Ὁ δὲ Σαβοναρόλας φιλόσοφος Ἀριστοτέλειος ἔγραψεν Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Φιλοσοφίαν βραχυτάτην μὲν ἀλλὰ πολλοῦ λόγου ἀξίαν.

Κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν ὁ Λουδοβίκος γίνες ἔγραψε «disciplina» ὅπερ ἐπέδρασεν ἐπὶ τοῦ Καρτεσίου καὶ Βάκωνος ὁ ὁποῖος ἀνεκαίνισε τὰς ἐπισ

στήμας δι' ἰδίας διαιρέσεως Ὁ Wolff ἔγραψε περὶ τοῦ ἐλευθέρως φιλοσοφεῖν, δι' ὃ ἐξεδιώχθη ἐκ τῆς Χάγης ἔνθα ἐδίδασκε. Ὁ Fichte, ὁ Hegel, καὶ ὁ Schelling ἢ τριὰς τῆς μετὰ Kant φιλοσοφίας ἔγραψαν Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Φιλοσοφίαν.

Ἐννοια τῆς Φιλοσοφίας

Αὕτη εἶναι ἡ ἔννοια ἣν ἔσχε τὸ ὄνομα τῆς Φιλοσοφίας διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Ὅσοι Ἕλληνες οὗ τὸ πρῶτον δημιουργήσαντες αὐτήν, αὐτοὶ τῆς ἔδωσαν καὶ τὸ ὄνομα Φιλοσοφία.

Πρῶτοι ἀναφέρουσι ταύτην οἱ ἱστορικοὶ Ἡρόδοτος καὶ Θουκυδίδης. Παρ' Ἡροδότῳ εἰσάγεται ὁ Κροῖσος λέγων πρὸς τὸν Σόλωνα « ξεῖνε Ἀθηναῖε περὶ σοῦ παρ' ἡμῖν πολὺς λόγος γίνεται σοφίοις ἕνεκα τῆς σῆς καὶ ὡς φιλοσοφίαν περιηγεῖσαι ». Καὶ παρὰ Θουκυδίδου ὁ Περικλῆς εἶπε τὸ γνωστόν « Φιλοκαλοῦμεν μετ' εὐτελείας καὶ φιλοσοφοῦμεν ἄνευ μαλακίας ».

Ἡ λέξις « φιλοσοφεῖν » (« φιλοσοφία ») ἀπέβη τεχνικὸς ὄρος ἐν τῇ Σωκρατικῇ σχολῇ (Ξενοφῶν Πλάτων, Ἀριστοτέλης) ὁ Πυθαγόρας πρῶτος ὠνόμασεν ἑαυτὸν φιλόσοφον· ξενιζόμενος παρὰ τῷ τυράννῳ τῶν Φλασίων Λέοντι ὠνομάσθη ὑπ' αὐτοῦ σοφός. Ὁ Πυθαγόρας δὲ ἀπεκρίθη ὅτι σοφός εἶνε ὁ θεὸς αὐτὸς δὲ φιλόσοφος. Ἐρωτήσαντες δὲ τοῦ τυράννου τί ἐπαγγέλλεται ἀπεκρίθη, Ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου ὁμοιάζει πρὸς πανήγυριν εἰς τὴν ὁποίαν ἄλλοι προέρχονται ἵνα δείξωσι ῥώμην σωματικὴν καὶ

ἀποκτήσωσι δόξαν, ἄλλοι χάριν ἐμπορίας, ἵνα κερδί-
σωσι καὶ ἄλλοι ὅπερ καὶ ἀνώτερον, ἵνα ἴδωσι τοὺς
ἀγῶνας καὶ γνωρίσωσι τὰ τελούμενα ἐν τῇ πανηγύρει.
Οὗτοι οἱ ζητηταὶ τῆς ἀληθείας εἶνε οἱ φιλόσοφοι.

α) Ἡ φιλοσοφία ἐν εὐρυτέρῳ ἐννοίᾳ.

Ἡ φιλοσοφία ἐν εὐρυτέρῳ ἐννοίᾳ περιλαμβάνει
πᾶσαν γνῶσιν καὶ ἐπιστήμην καὶ εἶνε ἰσοδύναμος
πρὸς τὴν σοφίαν. Ὁ Πλάτων ὀνομάζει φιλοσοφίαν
πᾶν εἶδος τοῦ ἐπιστητοῦ καὶ φιλόσοφον τὸν σοφίας
ἐπιθυμητὴν· ὁ Πλάτων ὑπάγει εἰς τὴν φιλοσοφίαν
καὶ τὴν Γεωμετρίαν. Ὁ Ἀριστοτέλης μετεχειρίσθη
τὸν αὐτὸν ὄρον « φιλοσοφεῖν » καὶ διαστέλλει τὴν
φιλοσοφίαν εἰς β. α) Τὴν φυσικὴν. β) Τὴν Μαθημα-
τικὴν. γ) Θεολογίαν. Ὑπάγει δὲ εἰς τὴν φιλοσοφίαν
τὴν φυτολογία καὶ Ζωολογίαν καὶ τὰς λοιπὰς
ἐπιστήμας. Οἱ Στωϊκοὶ οὕτως ἠννόησαν τὴν φιλο-
σοφίαν ἐπὶ τῆς δὲ οἱ Ἐπικούρειοι καὶ Νεοπλατω-
νικοὶ. Ἐπίσης δὲ καὶ ὁ Στράβων θεωρεῖ τὴν Γεωγρα-
φίαν μέρος τῆς φιλοσοφίας. Οἱ δὲ πατέρες τῆς Ἐκκλη-
σίας εἰσήγαγον τὴν Θεολογίαν εἰς τὴν φιλοσοφίαν
καὶ ὁ Χριστιανισμὸς ὀνομάσθη φιλοσοφία, ὡς ὁ Εὐ-
σέβιος ὀνομάζει αὐτὸν.

Καὶ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ἡ τοιαύτη τῆς φιλο-
σοφίας ἐκδοχὴ, ὅτι δηλ. ἡ φιλοσοφία εἶνε γνῶσις καὶ
ἐπιστήμη ἐπικρατεῖ.

Ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων ἐν τῇ
Δύσει δύο ἀντιπροσώπους τῆς φιλοσοφίας εὕρισκο-
μεν. 1ον) τὸν Ἄγγλον Francis Bacon ἀρχηγὸν τῆς

ἐμπειρικῆς φιλοσοφίας καὶ ζήσαντα (1561 - 1626) καὶ τὸν Γάλλον R. Descartes ἀρχηγὸν τῆς ὀρθολογικῆς φιλοσοφίας.

Ὁ Βάκων τὴν ἰατρικὴν καὶ Φυσικὴν ὡς καὶ πᾶσαν ἄλλην ἐπιστήμην κατέτασεν εἰς τὴν Φιλοσοφίαν, ὃ δὲ Descartes ὀρίζαν τῆς Φιλοσοφίας θεωρεῖ τὴν Μεταφυσικὴν, κλάδους δὲ καὶ φύλλα τὰς λοιπὰς ἐν γένει ἐπιστήμας τοῦ δένδρου τῆς φιλοσοφίας. Ὁ Ἀγγλὸς Θωμᾶς Hobbes (1588-1673) κατατάσσει εἰς τὴν φιλοσοφίαν τὸν Κόπερник, Γαλιλαῖον καὶ Harvey ὅστις πρῶτος περιέγραψε τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος. Καὶ ὁ Neuton ὀνομάζει φιλοσοφίαν τὴν θεωρητικὴν τοῦ Μαθηματικῆς καὶ Φυσικῆς. Ὁ Leibnitz ὀνομάζει τὴν φιλοσοφίαν γνῶσιν τοῦ σύμπαντος.

β) Ἡ φιλοσοφία ἐν στενωτέρῳ ἔννοια

Ἡ στενωτέρα ἔννοια τῆς φιλοσοφίας ἤρχισε νὰ γεννᾶται ἀφ' ὅτου τὸ ἐπιστητὸν ηὐρύνθη πολὺ καὶ ἔτι τούτου ἔγινεν ἀνάγκη νὰ καταμερισθῇ ἢ ἐπιστήμη εἰς διαφόρους κλάδους ἀπὸ τῶν δοκίμων μάλιστα χρόνων. Ἡ διανομὴ αὕτη ἔσχεν ἔντασιν κατὰ τὴν ἀκμὴν τῶν γραμμάτων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ὁ Εὐκλείδης ἵδρυσε τὴν Γεωμετρίαν καὶ ὁ Ἀρχιμήδης τὴν Μηχανικὴν. Κατὰ τὸν 2ον μ. Χ. αἰῶνα ὁ Γαληνὸς ἐγένετο ἰδρυτὴς τῆς φυσιολογίας ὡς ἐπιστήμης. Καὶ ἀνεκόπη μὲν ὁ καταμερισμὸς οὗτος ἐπ' ὀλίγον ἀλλὰ κατόπιν καὶ πάλιν ἐξηκολούθησε. Τοιοῦτοτρόπως ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐχωρίσθη

καὶ ἡ φιλοσοφία ἀπὸ τὰς λοιπὰς ἐπιστήμας, ἀλλὰ μερικὰς ἐξ αὐτῶν συνεκράτησεν ἐν ἑαυτῇ, διότι δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀποσπασθῶσιν αὐτῆς ὡς π. χ. ἡ Ψυχολογία, ἡ Λογική, ἡ Ἠθικὴ κτλ. Ἡ ψυχολογία ἤδη καὶ κυρίως ἡ Πειραματικὴ ἤρχισε νὰ ἀποσπᾶται ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας καὶ περὶ τῆς Λογικῆς τὸ αὐτὸ δύναται νὰ εἴπη ὅτι θὰ συμβῇ. Γ'

Ἀλλ' ὅμως ἡ Μεταφυσικὴ ἀδύνατον ν' ἀποσπασθῇ διότι ἐξετάζει τὰς πρώτας ἀρχὰς καὶ αἰτίας τῶν ὄντων. Ὁ Ἀριστοτέλης ταύτην ὠνόμασε Θεολογίαν. Καὶ ἡ ἐκδοχὴ δὲ τῆς φιλοσοφίας αὕτη ὑπὸ τὴν στενωτέραν ἔννοιαν εἶναι καὶ πάλιν τῶν Ἑλλήνων. Καὶ ὁ Πλάτων ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην λέγει φιλοσοφίαν τὴν ἐπιστήμην τὴν ἐξετάζουσαν τὰς ιδέας, τὸ ὄν, ὅπως ὑφίσταται ἀμετάβλητον ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἐπὶ μέρος πράγματα ὄντα μεταβλητά, ἅτινα ἐξετάζουσι καὶ αἱ ἐμπειρικαὶ ἐπιστῆμαι δηλ. ἡ φιλοσοφία ὑπὸ στενωτέραν ἔννοιαν διδάσκει τὸ ὄντως ὄν. Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει αὐτὴν θεωρητικὴν ἐπιστήμην τῶν πρώτων ἀρχῶν καὶ αἰτιῶν. Οἱ φιλόσοφοι πρέπει κυρίως νὰ ζητοῦν νὰ εὑρουν τὰς πρώτας ἀρχὰς καὶ αἰτίας τῶν ὄντων. Οἱ κράτιστοι τῶν νεωτέρων φιλοσόφων ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν ἐκδέχονται τὴν φιλοσοφίαν, ὁ δὲ νεώτερος Kant εὕρισκει 4 προβλήματα τῆς φιλοσοφίας. 1ον Τὶ δύναμαι νὰ γνωρίζω. 2ον Τὶ δύναμαι νὰ μάθω. 3ον Τὶ ὀφείλω νὰ ἐλπίζω περὶ τοῦ μέλλοντος, καὶ 4ον Τὶ εἶνε ὁ ἄνθρωπος. Ὁ Spenser λέγει τὴν φιλοσοφίαν ἐπιστήμην ζητοῦσαν νὰ παράσχη ἐνιαίαν τοῦ σύμπαντος γνῶσιν. Ὁ Paulsen λέγει ὅτι ἔργον τῆς φιλοσοφίας

εἶνε νὰ ἐξετάσῃ το μέγα τοῦ σύμπαντος μυστήριον, Ὁ δὲ Wundt οὕτω διατυπώνει τὴν φιλοσοφίαν: ὡς ἐπιστήμην ζητοῦσαν τὰς ἀπὸ τῶν ἐπὶ μέρους ἐπιστημῶν εἰρημένους γνώσεις νὰ συνάψῃ εἰς σύστημα ἀπηλλαγμένον ἀντιφάσεων καὶ ἀποπληροῦν τὰς ἀξιώσεις τοῦ νοῦ καὶ τὰς ἐπιθυμίας τῆς καρδίας.

Σχέσεις αὐτῆς καὶ ἄλλων ἐπιστημῶν

Ἐξ ἧς κατενεμήθη τὸ ἐπιστητὸν, ἡ φιλοσοφία δὲν ἔχει ποῦ νὰ σταθῇ, ἔλεγον τινες, ὡς ὁ φιλόσοφος Windelband ὅς παραβάλλει τὴν φιλοσοφίαν πρὸς τὸν βασιλέα Λῆρ τοῦ Σαίξπηρ, ὅστις καταλείπει τὴν περιουσίαν του εἰς τὰς θυγατέρας οὗ ἔμεινεν ἄνευ περιουσίας. Τοῦτο εἶναι ἐσφαλμένον, διότι ἡ Μεταφυσική, ἡ Ἠθική, ἡ Αἰσθητική εἶναι ἐπιστῆμαι δυνάμεναι νὰ παραμείνουν πάντοτε ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ. Καὶ ἄλλοι λέγουν ὅτι ἡ φιλοσοφία ταυτίζεται πρὸς τὴν Ψυχολογίαν. Ὁ δὲ Helmholtz λέγει ὅτι ἡ φιλοσοφία θὰ διαμείνῃ μόνον ὡς θεωρία τῆς γνώσεως. Ὁ Compté λέγει ὅτι ἡ φιλοσοφία εἶναι καὶ θὰ παραμείνῃ ὡς ἐγκυκλοπαιδεία τῶν ἐπιστημῶν. Τέλος ὁ Schiller ἔλεγεν ἐν τινὶ ἐλεγείᾳ ὅτι ποῖον ἐκ τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων θὰ παραμείνῃ δὲν γνωρίζομεν, ἀλλὰ γνωρίζομεν ὅτι ἡ φιλοσοφία θὰ παραμείνῃ διὰ παντός. Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει ὅτι αἱ ἐπὶ μέρους ἐπιστῆμαι δὲν δύνανται νὰ ἐξερευνήσωσι τὸ σύμπαν, ἀλλὰ τοῦτο δύναται μόνον ἡ φιλοσοφία.

Ἐκ τούτου γίνεται φανερὸν ποῖον εἶναι τὸ ἐρ-

γον τῶν ἐπὶ μέρους ἐπιστημῶν καὶ ποῖον τὸ τῆς φιλοσοφίας. Ἀφειτηρία τῆς φιλοσοφίας ὑπῆρξεν ὁ θαυμασμός καὶ ἡ ἀπορία τοῦ ἀνθρώπου περὶ τοῦ κόσμου καὶ ἡ ὁρμὴ τοῦ νὰ ἐρμηνεύσῃ ὁ ἄνθρωπος τὸ σύμπαν.

Ἄλλοτε ἐνομιζέτο ὅτι ἡ φιλοσοφία ὁρμάται ἀπὸ ἀρχῶν. Ἡ γνώμη δὲ αὕτη ἐκορυφώθη ἐν τῇ Ρωμαντικῇ μετὰ Κάντιον σχολῇ, ἧς κύριοι ἀντιπρόσωποι εἶναι ὁ Schelling ὁ Fichte ὁ Ἐγγελος. Ἡ μέθοδος ὅμως αὕτη ὅπως ἠρμηνεύθη εἶναι ἀντίστροφος ἐκείνης, ἣν πρόειπει ν' ἀκολουθῇ ὁ ἄνθρωπος, διότι οὗτος πρόειπει νὰ ὁρμάται ἀπὸ τῆς ἐμπειρίας καὶ ἐκ ταύτης βαθμηδὸν νὰ ἐρμηνεύῃ τὰς ἀρχὰς καὶ ὑοχὶ νὰ καταλήγῃ εἰς τὴν ἐμπειρίαν ἐκ πρώτων ἀρχῶν.

Τὶς ἡ σχέσις τῆς φιλοσοφίας οὕτω νοουμένης καὶ τῆς θρησκείας;

Τὸ κοινὸν μεταξὺ αὐτῶν εἶναι ὅτι ζητοῦν καὶ ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ θρησκεία τὴν κατασκευὴν ἐνιαίας περὶ τοῦ κόσμου θεωρίας. Ἡ δὲ διαφορὰ εἶναι ὅτι ἐν ᾧ ἡ θρησκεία στηρίζεται ἐπὶ τῆς πίστεως καὶ τῶν δογμάτων ἡ φιλοσοφία μέτρον τῶν ἐνεργειῶν τῆς ἔχει τὸν ὀρθὸν λόγον Δὲν προσβάλλει ἡ φιλοσοφία τὴν θρησκείαν. Ἡ κυρίως φιλοσοφία δὲν εἶναι ἔργον ὀρισμένου ἐπιστήμονος. Ἐὰν τις πρεσβεύῃ κάποτε δόξας ἐναντίον τῆς θρησκείας, τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ἡ ὅλη φιλοσοφία ἀντιστρατεύεται κατὰ τῆς θρησκείας. Ὁ Haeckel ὁσηκολούθησε τὴν σχολὴν τοῦ Δαρβίνου, ἔγραψε βιβλία ἀναφερόμενα εἰς τὴν

θεωρίαν περὶ τοῦ κόσμου («τὰ αἰνίγματα τῆς ὑψηλίου.») Ὁ φυσικὸς Tyndal ἔγραψε περὶ γενέσεως τοῦ κόσμου. Ἡ φιλοσοφία ἐπεξέρχεται πολλάκις πρὸς τὴν θρησκείαν, ἀλλ' ὑπάρχουσιν ἀπόπειραι συμβιβασμοῦ αὐτῶν. Ἡ ποίησις ἔχει τὴν ὁρμὴν νὰ παριστᾷ θεωρίαν τινὰ περὶ τοῦ κόσμου εἴτε δημώδη εἴτε ἄλλην. Ἀπὸ τῶν Ἑλληνικῶν τραγωδιῶν μέχοι τοῦ Δάντου εὐρίσκει τις τὴν τάσιν ταύτην.

Πάντες οἱ ἄνθρωποι ἔχουσι γνωστὴν περὶ τοῦ κόσμου θεωρίαν. Ἐν τοῖς χωρικοῖς ἰδίως ἄσμασιν εὐρίσκονται πολλάι φιλοσοφικαὶ ἰδέαι τῶν ποιητῶν. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ ποιηταὶ τινὲς οἵτινες ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν τῆς φιλοσοφίας, ὡς ὁ Εὐριπίδης.

Παρεπλησιόν τι συμβαίνει ἐν τῇ σχέσει φιλοσοφίας καὶ θρησκείας,

Περὶ τοῦ κόσμου θεωρίαν ἀκριβῶς λογικὴν μόνον ἢ Φιλοσοφία δύναται νὰ παράσχη. Αὕτη ὡς *ψυχολογία* μὲν ἐξετάζει τὴν φύσιν τῆς ψυχῆς καὶ τὰ συναφῆ ταύτης. Ὡς *Αἰσθητικὴ* ἐξετάζει τὰ κατὰ τὴν γένεσιν, τὴν φύσιν καὶ ἀπόφασιν τοῦ καλοῦ, ὡς *φιλοσοφία τοῦ δικαίου* τὰ κατὰ τὴν φύσιν τοῦ δικαίου καὶ ὡς *Μεταφυσικὴ* ἐξετάζει τὴν περὶ τοῦ κόσμου θεωρίαν. Ἡδιστον δὲ ἐντρούφημα εἶνε τὸ ἀσχολεῖσθαι περὶ τὰ τοιαῦτα ζητήματα «Ὁλβιος ὅστις τῆς ἱστορίας ἔσχε μάθησιν» λέγει ὁ Εὐριπίδης. «Εὐδαίμων ὁ δυνηθεὶς τὰς αἰτίας τῶν ὄντων νὰ καταμάθῃ» λέγει ὁ Βιργίλιος. «Πρω-

τιμότερον δι' ἐμὲ εἶνε νὰ εὔρω μίαν τοῦ κόσμου δικαιολογίαν παρὰ νὰ γίνω βασιλεὺς τῶν Περσῶν, » ἔλεγεν ὁ Δημόκριτος, ὁ δὲ Ἀριστοτέλης λέγει « θεωρία ἡδιστον. »

Ἐκτὸς τῆς τέρψεως ἡ φιλοσοφία ἐξασκεῖ καὶ μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπινου βίου. Οὕτω λ. χ. ἡ Πλατωνικὴ καὶ Στωϊκὴ φιλοσοφία ἔχουσιν μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ὡς καὶ ἡ ἀναγέννησις τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πρῶτον, οἱ χρόνοι τοῦ Lessing ἡ ἀναγέννησις ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἡ φιλοσοφία ἐν Γερμανίᾳ τοῦ Καντίου καὶ Εὐγγέλου ἤσκησαν μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων. Ὁ φιλοσοφῶν βλέπει ἀποσκοπιᾶς ὑψηλοτέρας τὸν ἀνθρώπινον βίον καὶ καθ' ὅλου βλέπει αὐτὸν διὰ διαυγεστέρου ὀμματος. Ὅρθῶς ἐλέχθη ὅτι οἱ φιλόσοφοι εἶνε οἱ ἀληθῶς προφῆται τοῦ μέλλοντος καὶ ὄχι οἱ ποιηταί. Ὄνομασθησαν προφῆται τοῦ μέλλοντος καὶ ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Κάντιος κ. λ. π.

Τὴν τοιαύτην ῥοπήν ἐπὶ τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων ἐξαιρεῖ ὁ Ἰσοκράτης καὶ πρὸ πάντων ὁ Κικέρων, ὅς λέγει ὅτι ἡγεμὼν τοῦ βίου εἶνε ἡ φιλοσοφία, ἥτις ἀνιχνεύει τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀποβάλλει τὰς κακίας τῶν ἀνθρώπων ἀνευρίσκει τοὺς νόμους καὶ δ.δάσκει τοὺς ἀνθρώπους. Ἐκ παλαιοτάτου χρόνου ἔνεκα τῆς ὠφελείας τῆς ὑμνήθη ἡ φιλοσοφία καὶ παρ' Ἑλλησι καὶ παρὰ Ρωμαίοις, κατὰ δὲ τοὺς μέσους αἰῶνάς δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ἐπιστήμη τις ἄνευ φιλοσοφίας κατὰ τοὺς νῦν χρόνους.

Διαίρεσις τῆς Φιλοσοφίας καὶ Ταξινόμησις τῶν Ἐπιστημῶν

Ἡ διαίρεσις τῶν ἐπιστημῶν ἤρξατο ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ δὴ πρὸ τοῦ Πλάτωνος, ἀλλ' εἰς ἡμᾶς φέρεται ἡ διαίρεσις τῆς φιλοσοφίας πρῶτον παρὰ Πλάτωνι. Ὁ Πλάτων ἀφετηρίαν πρὸς τοῦτο λαμβάνει τὰς ψυχικὰς ιδιότητας δηλ. τὴν νόησιν, αἴσθησιν καὶ βούλησιν καὶ ἀναλόγως τούτων διαίρει τὴν φιλοσοφίαν (ἐπιστήμην) εἰς 1ον Διαλεκτικὴν, 2ον Φυσικὴν καὶ 3ον Ἠθικὴν. Καὶ Διαλεκτικὴν μὲν ἐννοεῖ λογικὴν τινα θεωρίαν τῆς γνώσεως, μεταφυσικὴν ἢ πρώτην φιλοσοφίαν. Φυσικὴν δὲ ἐννοεῖ πᾶσαν εἰς τὰ φυσικὰ φαινόμενα ἀναφερομένην γνῶσιν καὶ βάσιν ταύτης θεωρεῖ τὴν αἴσθησιν, ὡς εἰς τὴν διαλεκτικὴν τὴν νόησιν. Ἠθικὴν δὲ ἐννοεῖ τὴν αὐστηρῶς ἠθικὴν καὶ τὴν Πολιτικὴν. Τὰ Μαθηματικά τάσσει εἰς τὰ Φυσικὰ καὶ τὰ λοιπὰ δὲ μαθήματα ὑπάγει εἰς τὴν τῆς φιλοσοφίας ταύτην διαίρεσιν. Ἡ διαίρεσις αὕτη φαίνεται ἐν τοῖς Πλατωνικοῖς διαλόγοις. Ἐχομεν δὲ ῥητὴν μαρτυρίαν ὅτι ἂν καὶ ὁ Πλάτων ὁ ἴδιος δὲν διήρесе τὴν Φιλοσοφίαν, εἶχε ταύτην ὑπ' ὄψιν. Τοῦτο μαρτυρεῖ ὁ Σέξτος ὁ ἐμπειρικός.

Διάγραμμα Διαίρεσεως

Ἐπιστήμαι

Θεωρητικαὶ (α' καὶ β')	Πρακτικαὶ (γ')
νόησις	αἴσθησις
βούλησις	βούλησις
Διαλεκτικὴ	Φυσικὴ
	Ἠθικὴ

Ὁ Ἀριστοτέλης βάσιν τῆς διαίρεσεως

λαμβάνει τὰς ψυχικὰς δεξιότητας· πλὴν τούτου ἀποβλέπει καὶ εἰς τὸν σκοπὸν τῶν ἐπιστημῶν καὶ εἰσάγει νέαν διαίρεσιν. Κατ' αὐτὸν αἱ ἐπιστῆμαι εἶναι αἱ μὲν θεωρητικά, αἱ δὲ πρακτικά. Ὁ Ἀριστοτέλης διαιρεῖ τὴν Διαλεκτικὴν εἰς Λογικὴν καὶ Μεταφυσικὴν ἢ πρῶτην φιλοσοφίαν. Τὴν Φυσικὴν εἰς Φυσικά, Μαθηματικά καὶ Ψυχολογίαν. Τὴν Ἠθικὴν συνάπτει μετὰ τῆς πολιτικῆς, ρητορικῆς καὶ ποιητικῆς. Ὁ Ἀριστοτέλης μέχρι τοῦ Βάκωνος ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ Μαγίστερος τῶν φιλοσόφων.

Εὐθύς ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως ὁ Βάκων ἔκαμε νέαν ἐπιστημονικὴν διαίρεσιν, ἰσχύσασαν ἐπὶ μακρόν. Δὲν διαφέρει δὲ τοῦ Πλάτωνος κατὰ τὴν ἀφετηρίαν διότι αὐτὸς ἔχει ὡς βᾶσιν τῆς διαιρέσεως τὰς ψυχικὰς δεξιότητας, μνήμην, φαντασίαν, νοῦν. Τὴν τοῦ Ἀριστοτέλους διαίρεσιν εἰς πρακτικὰς καὶ θεωρητικὰς ἐπιστήμας δὲν ἐπιδοκιμάζει ὁ Βάκων λέγων ὅτι ἐπιστήμη τις δύναται νὰ εἶναι καὶ θεωρητικὴ ἅμα καὶ πρακτικὴ.

Διάγραμμα τῆς διαιρέσεως τοῦ Βάκωνος

Σφαῖρα νοητικὴ (globus intellectualis)

Μνήμη

Φαντασία

Νοῦς

Ἱστορία

Ποίησις

Φιλοσοφία

Τὴν Ἱστορίαν ὁ Βάκων λέγει ἐπιστήμην τῆς μνήμης, τὴν ποίησιν τῆς φαντασίας καὶ τὴν Φιλοσοφίαν τοῦ νοῦ. Ἐν τῇ Ἱστορίᾳ ὅμως συμπεριλαμβάνει πᾶσαν ἱστορίαν καὶ πολιτικὴν καὶ ἐκκλησιαστι-